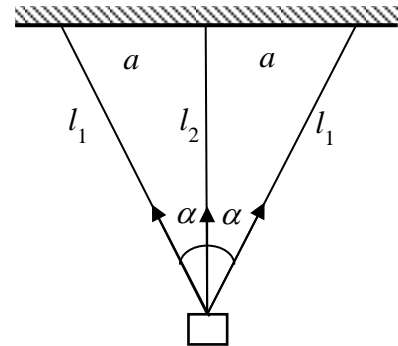

**56. ročník Fyzikálnej olympiády
v školskom roku 2014/2015
Kategória B**

Úlohy krajského kola – text v maďarskom jazyku

1. Erőegyensúly

Az m tömegű test három elhanyagolhatóan kis tömegű gumizsinóron függ, mindegyik zsinór merevsége $k = 20 \text{ N} \cdot \text{m}^{-1}$, és terhelés nélküli hossza $l_0 = 10 \text{ cm}$. A két szélső gumizsinór felfüggesztési pontja $a = 15 \text{ cm}$ távolságban van a középső felfüggesztési pontjától (lásd a B2–1 ábrát).

B2–1 ábra

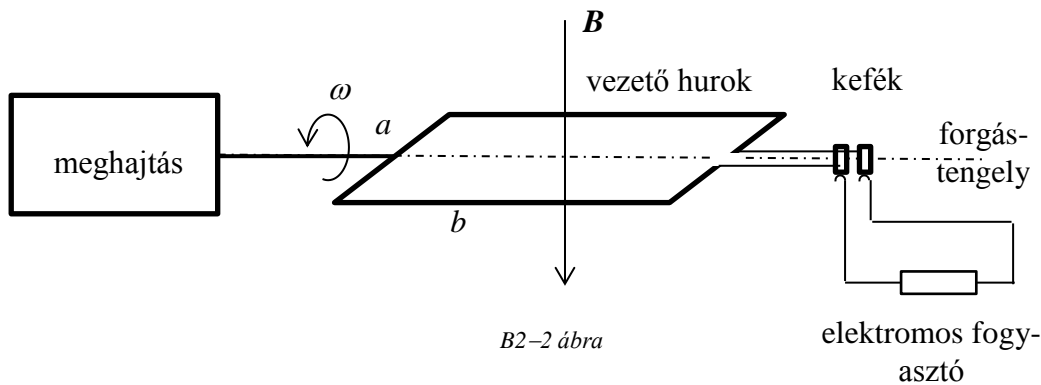
- Fejezzék ki a test m tömegét az α szög függvényeként (a szög, amelyet a szélső gumizsinórok zárnak be a függőlegessel)! Tárgyalják a különböző lehetséges eseteket!
- Határozzák meg a test m tömegének m_1 és m_2 értékét, amelynél az α szög értéke $\alpha_1 = 60^\circ$ és $\alpha_2 = 45^\circ$!
- Bizonyítsák be, hogy a test egyensúlyi helyzetéből való kismértékű ($x \ll l_2$) függőleges kitérítésekor a testre ható F eredő erő egyenesen arányos a kitérítés nagyságával, tehát $F \approx -Kx$! Határozzák meg a K tényező K_1 ill. K_2 értékét, ha a test tömege m_1 ill. m_2 !

A feladatot oldják meg általánosan, majd a megadott értékekre; $g = 9,8 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$

Megjegyzés: A k merevség az F nyújtó erő hatására bekövetkező $(l - l_0)$ megnyúlást határozza meg az $F = k(l - l_0)$ összefüggéssel.

2. Elektromos és mágneses tér

A B2–2 ábrán egy indukciós, váltakozó áramú generátor egyszerűsített vázlata látható. A generátort tekercsét egy a és b oldalhosszúságú téglalap formájú vezető hurok alkotja, amely forog a forgástengelyre merőleges $\mathbf{B}$ mágneses indukciójú mágneses térben.

B2–2 ábra

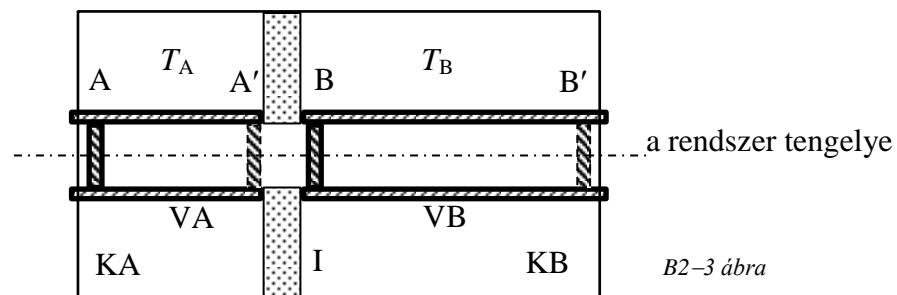
A vezető hurok tengely közelében megszakított részéhez kefékkel csatlakozik egy R ellenállású elektromos fogyasztó! A hurok ellenállása R_0 . A hurkot mechanikus meghajtás forgatja ω szögsebességgel a forgástengelye körül.

- A hurokban ω körfrekvenciájú váltakozó feszültség indukálódik! Határozzák meg az indukált feszültség U_m amplitúdóját (maximális értékét), valamint az α szöget, amelyet a $\mathbf{B}$ mágneses indukció zár a hurok síkjával, amikor az indukált feszültség értéke maximális (U_m)! Írják le az indukált feszültséget az idő függvényeként, feltételezve $\alpha = \omega t$!

- b) Határozzák meg a mechanikus meghajtás M forgatónyomatékát az idő függvényeként, ha a kerekhez csatlakoztatott R ellenállású elektromos fogyasztó zárja az áramkört! Adják meg ezt a funkciót, és számítsák ki M_s középértékét!
- c) Határozzák meg a mechanikus meghajtás teljesítményének P_m középértékét, valamint az elektromos fogyasztón leadott tényleges teljesítmény P_s középértékét! Határozzák meg a fogyasztó R_m ellenállását, amelynél a P_s teljesítmény eléri a maximális $P_{s,max}$ értéket (optimális teljesítmény felvétel)! Határozzák meg $P_{s,max}$ értékét!
- d) Vezessék le az $\eta = P_s/P_m$ mechanikus meghajtás és fogyasztó közti teljesítmény átvitelének hatásfokát, majd határozzák meg η_m értékét a fogyasztó optimális teljesítmény felvételekor.

3. A hőgép

A B2–3 ábrán egy termodinamikai rendszer két hővezető, azonos keresztmetszetű, közös tengelyű hengerből áll (VA, VB), mindegyikben mozgatható dugattyúval (A,B). A hengerek a folyadékkal töltött KA és KB kamrákban vannak, a folyadékok hőmérséklete $T_A = 330$ K és $T_B = 300$ K. A hengereket és kamrákat hőszigetelő válaszfal (I) választja el egymástól egy nyílással a tengely mentén, amelyen keresztül gáz szabadon áramolhat a két henger között. A dugattyúk mechanikus meghajtáshoz csatlakoznak, mozgásuk tartománya eltérő. A két dugattyú közt $n = 2,0$ mol anyagmennyiségű széndioxid van.

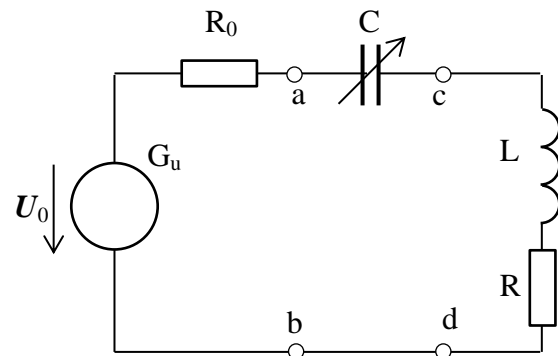
A rendszer körfolyamatot végez. Az elején (1. állapot) a dugattyúk az A és B pozíciókban vannak, ekkor a gáz térfogata V_1 , hőmérséklete pedig a KA kamrában levő folyadék T_A hőmérsékletével egyenlő. Ezután a dugattyúk gyorsan az A' és B' pozícióba mozdnak, miközben a gáz térfogata adiabatikusan nő a $V_2 = kV_1$ értékre, ahol $k = 1,5$ (2. állapot). Ebben az állapotban a gáz hőmérséklete kiegyenlítődik a KB kamrában levő folyadék T_B hőmérsékletével (3. állapot). Ezután a dugattyúk, adiabatikus folyamatban, átmennek az A és B pozíciókba (4. állapot), majd a gáz hőmérséklete kiegyenlítődik a KA kamrában levő folyadék T_A hőmérsékletével. A folyamat célja hőt leadni a KA kamrában levő folyadéknak.

- a) Ábrázolják a körfolyamatot $p - V$ diagrammban, és írják le az egyes folyamatokat!
- b) Határozzák meg a gáz T_2, T_4 hőmérsékletét a 2. és 4. állapotban, valamint a k tényező értékére érvényes feltételt, amelynél a gáz hőt ad le a KA kamrában levő folyadéknak!
- c) Határozzák meg a dugattyúk meghajtása által végzett W munkát egy ciklusban, és a gáz által a KA kamra folyadékjának leadott Q_A hőt! Határozzák meg a hőforrás $\eta = Q_A/W$ hatásfokát!

A feladatot oldják meg általánosan, majd az adott értékekre! A CO_2 három atomos gázok adiabatikus kitevője $\kappa = 4/3$. A gáz hőkapacitása $C_V = 3nR$, ahol $R = 8,3 \text{ J} \cdot \text{K}^{-1} \cdot \text{mol}^{-1}$, és n a gáz anyagmennyisége.

4. Az elektromos áramkör

A G_u váltakozó feszültségű áramforrás az **a** és **b** pontokban csatlakozik az áramkörhöz, amely **c** és **d** pontjaihoz csatoljuk az $R = 20 \Omega$ ellenállású és $L = 50 \text{ mH}$ indukciójú elektromos fogyasztót. Az áramforrás és fogyasztó közé van iktatva a C változtatható kapacitású kondenzátor (lásd a B2-4 ábrát). Az áramforrás effektív feszültsége $U_0 = 24 \text{ V}$, frekvenciája $f = 500 \text{ Hz}$ és belső ellenállása $R_0 = 8,0 \Omega$.

B2-4 ábra

- Adják meg az áramkörben folyó I effektív áram képletét, és I_1 ill. I_2 értékét, ha a kondenzátor kapacitásának értéke $C_1 = 1,0 \mu\text{F}$ ill. $C_2 = 4,0 \mu\text{F}$!
- Határozzák meg a kondenzátor C kapacitásának C_m értékét, amelynél az áramkörben folyó I áram eléri maximális I_m értékét! Határozzák meg I_m értékét!
- Határozzák meg a fogyasztón fellépő feszültség U_{RL} effektív értékét, ha kondenzátor kapacitása C_m ! Hasonlítsák össze ezt a feszültséget az áramforrás U_0 feszültségével!
- Határozzák meg a rendszer $\eta = P/P_0$ hatásfokát, ahol P az elektromos fogyasztónak leadott tényleges teljesítmény, P_0 pedig az áramforrás tényleges teljesítménye!

---

56. ročník Fyzikálnej olympiády – Úlohy krajského kola kategórie B

Autori úloh:	Lubomír Konrád (1,3), Ivo Čáp (2,4)
Recenzia a úprava:	Daniel Klvanec, Lubomír Mucha
Preklad:	Aba Teleki
Redakcia:	Ivo Čáp
	Slovenská komisia fyzikálnej olympiády
Vydal:	IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava 2015

